

Exploatarea animalelor în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni

Jud. Botoșani

Înainte de a aborda tema care își propune reconstituirea gospodăririi animalelor și economiei alimentare carnate la comunitatea umană eneolitică instalată pe „Ostrovul” de la Drăgușeni, ținem să precizăm că toate cifrele (graficele) pe care le vom discuta se bazează pe resturile osteologice recuperate în campaniile 1970—71—72. Materialele descoperite în 1979 se integrează întru totul în schema obținută pe lotul anterior studiat: ele vor modifica cifrele, nu însă și proporțiile; mai mult încă, ele transformă în certitudini ceea ce au părut inițial impresii sau simplu hazard de eșantionaj. Nu s-a procedat la o recalculare a cifrelor, în speranța unei și mai fructuoase campanii de săpături în 1980.

*
* *

Eșantionul discutat numără 790 piese determinate provenind de la 17 specii de mamifere. În ordinea descrescândă a numărului de piese se situează: grupul bovinelor (*Bos taurus*, bour și zimbru), suinele (porc și mistreț), cerbul, capra și oaia, ciinele, câpriorul, râsul, ursul, cite o piesă de cal, lup, vulpe, bursuc și castor. Raportul dintre ele este prezentat în graficul B.

Pe baza acestor piese s-a apreciat un număr minim de 64 indivizi. Proporția dintre specii în funcție de acest criteriu este reprezentată în graficul A.

Diferențele marcate dintre cele 2 grafice decurg din faptul că în timp ce numărul cel mai mare de piese le revine bovinelor, cel mai mare număr de indivizi s-a identificat în grupul suinelor.

Printre *Suine* se omorau animale în toate grupele de vîrstă, începînd cu 4—5 luni și pînă la senili. La aceste mamifere maturitatea sexuală se instalează la aproximativ 8—10 luni. Din eșantionul analizat rezultă că numai 37% din animalele omorite erau

imature sexual. Avînd în vedere că suinele au o prolificitate crescută (4—8 purcei la o fătare la mistreț, 4—6 purcei la rasele domestice puțin prolifiche), 37% tineret sacrificat înseamnă un procent mai mult decît rațional.

Faptul că dintre animalele mature sexual grupa de vîrstă 1 $\frac{1}{4}$ — 1 $\frac{1}{2}$ an deține procentul maxim, sugerează sacrificarea după prima reproducție (deci, în cazul ♀♀, după prima fătare care are loc la 12—14 luni).

Pe de altă parte, datele biometrice indică o populație nu omogenă, dar de proporții mari în cele două categorii de talie. Lipsa pieselor cu patologie osoasă și malformații dentare denotă populații sănătoase, în condiții favorabile de viață, la care lăstărișul văii Podrigăi a contribuit cu siguranță.

Se întrevede, prin urmare, o bună gospodărire a suinelor de către comunitatea umană de la Drăgușeni-Ostrov, pusă în evidență de: a) menajarea stocului de viitori reproducători prin exploatarea moderată a tineretului; b) sacrificarea maturilor sexuali abia după prima reproducție.

Bovine. Minimum 18% din totalul animalelor identificate reprezintă masculi adulți de bour și zimbru. Oasele lor nu constituie însă mai mult de 8—9% din totalul pieselor de bovine.

Subliniem că zimbrul este identificat pentru prima dată în neo-eneoliticul României.

Piese scheletice ale căror proporții se încadrează în limitele de variabilitate admise pentru bovinele domestice sugerează că în timpul eneoliticului animalele din Moldova erau mai robuste și aveau o greutate mai mare decît cele din zonele de șes ale Munteniei. Această afirmație se bazează pe compararea valorilor diametrelor transversale ale oaselor membrului toracic. Deoarece greutatea animalului se sprijină în principal pe membrul toracic (anterior) cu cît masa sa va fi mai mare, cu atît va necesita o suprafață de susținere mai vastă, realizată prin lățirea ex-

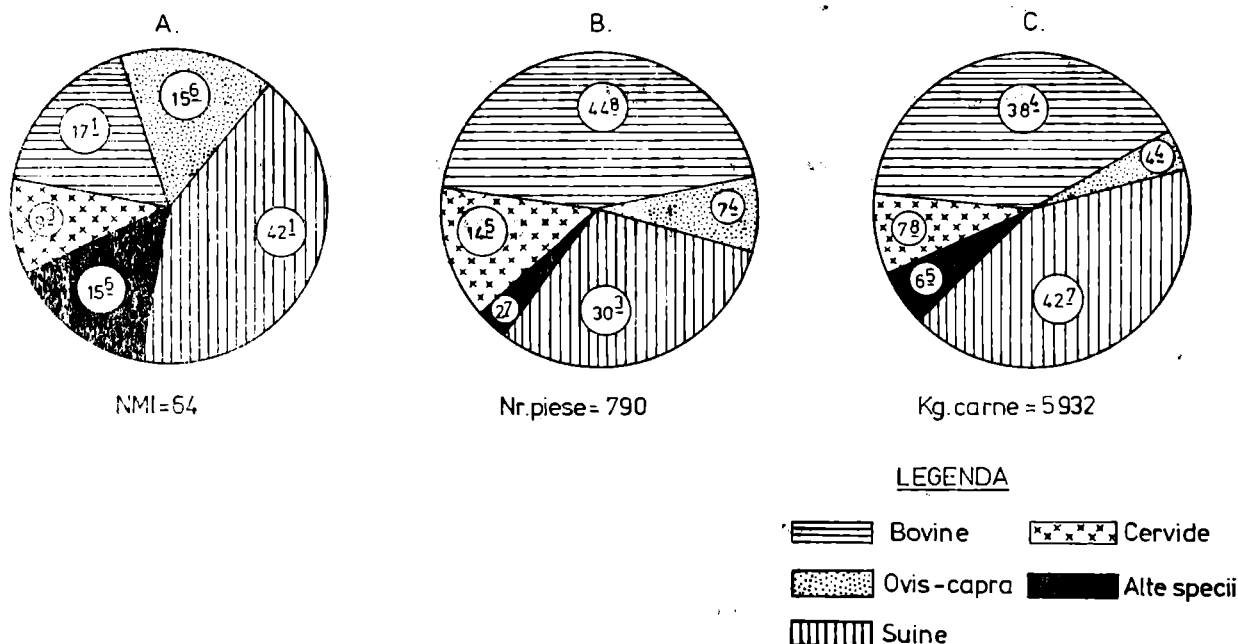

Fig. 1. Drăgușeni-Botoșani. Frecvența relativă a speciilor/grupuri de specii după: A. numărul minim de indivizi; B. numărul de specimene; C. cantitatea de carne.

tremităților oaselor acestui membru și mai cu seamă ale metacarpului. Pentru Moldova, seria dimensionabilă restrinsă numeric de la Drăgușeni este confirmată de seria sintetică (de la Liniar pînă la Cucuteni AB) formată din 180 cazuri de la Traian și Tîrpești¹ unde valorile medii sînt sensibil mai mari decît pe serii Boian și Gumelnița A din Cîmpia Română.

Săpăturile din 1979 au prilejuit descoperirea unui metacarp întreg de femelă, pe baza căruia s-a calculat o înălțime la greabăn de 118,2 cm, ceea ce înseamnă o talie destul de mică. Așadar, în aria culturii Cucuteni bovinele nu erau mai înalte, dar aveau o masă de carne mai mare decît cele din Cîmpia Dunării.

Aprecieri asupra modului cum erau gospodărite bovinele în timpul locuirii de la Drăgușeni-Ostrov sînt destul de riscante, dat fiind numărul mic de indivizi identificați. În mod cu totul tentativ consemnăm că o proporție de 40—50% animale omorîte înainte vîrstei de reproducere (deci, sub 2 ani) este destul de mare pentru exploatarea unei specii unipare. Pe de altă parte, absența dentiției foarte uzate dovedește că nici un animal nu era exploatat pe toată durata vieții sale economice (pînă la vîrsta de 10—12 ani pentru femele). Așadar, dacă hrana era suficientă pentru întreținerea unor animale în bună condiție fizică, din datele de pînă acum pare să rezulte că nu se urmărea în mod special înmulțirea stocului. Sacrificarea maturilor sexuali în plină putere

de reproducție sugerează că produsul „carne” era principalul scop urmărit.

În grupul *rumegătoarelor mici* atît după numărul de piese, cît și după numărul minim de indivizi apreciați s-ar părea că raportul dintre oaie și capră era de 1 : 1, fapt neobișnuit în stațiunile neo-eneolitice din țara noastră, în care numărul de ovine este totdeauna mai mare decît cel de caprine. O excepție constituie așezarea de la Trușești, unde S. Haimovici a constatat o dominație a caprinelor².

Cîteva oase întregi ale membrilor au înlesnit calcularea înălțimii la greabăn a ovinelor, care măsurau între 51,5 și 58,5 cm. Valori identice (52,0—59,0 cm) s-au abținut pentru exemplare din așezări ale culturilor Boian (Spantov) și Gumelnița din Cîmpia Română. S-ar părea că aceeași rasă de ovine mici și gracile a fost răspîndită începînd din cel mai vechi neolitic din țara noastră (Gura Baciului și Cîrcea-La Hanuri) și pînă — din cîte știm pînă acum — în timpul desfășurării culturilor Cucuteni A și Gumelnița A. Este însă de reținut faptul că la Drăgușeni, alături de un schelet apendicular mic și gracil, apar două procese cornulare de berbec de dimensiuni foarte mari. Desigur, acestea pot proveni de la indivizi de excepție, dar pot reprezenta și reproducători achiziționați prin schimb, în vederea ameliorării rasei. Oricum, problema merită urmărită.

Caprinele erau mai robuste decît ovinele dar, din păcate, nu am avut posibilitatea calculării taliei lor.

În ceea ce privește vârsta de sacrificiu, a rumegătoarelor mici stabilită pe baza dentiției mandibulare, se constată că 1/2 din animale depășiseră vârsta de 2 ani, unele din ele atingând 3—4 ani de viață. Aceasta dovedește păstrarea lor pe o bună parte a duratei vieții lor economice. Indiferent dacă păstrarea se făcea numai pentru reproducere sau numai pentru folosirea timp mai îndelungat a produselor furnizate (lapte, păr, lână), sau îmbina avantajele rezultate, oricum există un indiciu că scopul principal în creșterea ovicaprinelor nu era carnea ci, până la consumul ei, obținerea altor foloase economice.

Deși numărul oaselor de cerb este destul de mare, numărul minim de indivizi apreciat este foarte mic (=5). În ciuda identificării și a unor oase de ciute, există temeiuri pentru a crede că exploatarea masculilor era în mod special urmărită, în vederea obținerii coarnelor folosite ca materie primă. Într-adevăr, numărul fragmentelor de coarne este chiar mai mare decât al pieselor scheletice și nici o spărtură de corn, indiferent de dimensiunile ei, nu este lipsită de urme de tăiere intenționată și prelucrare. Obținerea coarnelor ca materie primă nu înseamnă neapărat și exploatarea (omorirea) taurilor de cerb: ele pot fi culese anual, după ce cad de pe capul animalelor (în februarie-martie). Aceasta, de bună seamă cu condiția ca animalele să se afle în regiune în sezonul respectiv. În materialele care ne-au parvenit nu există nici o bază de corn, fie ea de corn căzut sau pe pedicul, așa încît nu putem preciza nici dacă animalele se aflau în regiune la sfîrșitul sezonului rece și, deci, culesul coarnelor constituia o ocupație a locuitorilor așezării, nici dacă omorîrea taurilor era o acțiune indispensabilă obținerii acestei materii prime.

S-a încercat și o reconstituire a cantității de carne furnizată de animalele identificate și reprezentată în graficul C. În calcul s-a ținut cont, în măsura posibilului, de vârsta și sexul fiecărui animal. Din grupa „alte specii” s-au eliminat carnivorele, cu excepția ursului.

Din date rezultă că peste 80% din alimentația ca nată e realiza pe seama suinelor și a bovinelor și anume, în proporție aproape egală (1, 1 : 1).

În aparență cele 3 grafice se contrazic; de fapt, citirea lor sugerează explicații nu lipsite de interes. Astfel, deși ca NMI ovicap-

rinele dețin 15,6% din totalul animalelor omorîte, carnea lor constituia abia 4,4% din totalul masei de carne. Această rentabilitate scăzută din punct de vedere masă carne va fi fost motivul pentru care membrii comunităților preistorice s-au orientat mai de vreme spre o utilizare diversificată a produselor rumegătoarelor mici (ceea ce implică păstrarea animalelor pînă la vârste mai înaintate) și abia mai tîrziu se va fi extins o asemenea utilizare și la cornutele mari. Căci, numărul bovinelor omorîte putea fi mic (17,1% din totalul NMI), dar era suficient pentru a constitui peste 38% din întreaga masă de carne consumată.

În stadiul actual al cercetărilor lipsesc datele comparative pentru discutarea acestor rezultate. Le considerăm doar o încercare de a introduce parametrii valorici noi, care să contribuie la reconstituirea economiei eneolitice pornind de la date concrete.

Care este aportul campaniei din 1979 ?

1. Cele 235 piese osteologice descoperite în Loc. 12, 13 și Gr. 27 contribuie ca eșantionul de la Drăgușeni-Ostrov să depășească pragul celor 1 000 piese, cifră care îl consacră drept semnificativ statistic.

2. Dacă inițial ne-am temut ca nu cumva dominația suinelor (pe criteriul NMI) să se datoreze unei erori de eșantionaj, după campania din 1979 sintem în măsură să afirmăm că este o situație reală.

3. Descoperirea metacarpianului întreg de bovidu (menționat anterior) a dat posibilitatea calculării înălțimii la greabăn a animalelor de la Drăgușeni.

4. Descoperirea unui metacarp întreg de bour încă în creștere (limita epifizo-diafizară distală vizibilă) oferă — după cunoștințele noastre — primul indiciu asupra înălțimii bourilor din neo-eneoliticul țării noastre. Este firesc ca înălțimea de 135,5 cm să fie relativ mică pentru această specie, fiind de așteptat ca adultul să fi fost cu minimum 3—5 cm mai înalt.

5. Descoperirea cîtorva valve de scoici sugerează că, dacă resursele văii Potrigăi nu erau intens exploatate, nu erau nici total neglijate.

Campania din 1979 nu a lămurit însă dacă dintele de cal și osul de castor identificate în materialele descoperite anterior, au ajuns întimplător în așezare sau dacă animalele de la care provin făceau parte din gama speciilor exploatate la Drăgușeni-Ostrov. Așteptăm rezultatele campaniei 1980.

NOTE

¹ O. Necrasov și M. Bulai-Știrbu, SCA, 2, 1965, 1.

² S. Haimovici, Al'lași, S.N., secția II, 6, 1960, 2.

ANIMAL EXPLOITATION IN THE ENEOLITHIC SITE (CUCUTENI A CULTURE) AT DRĂGUȘENI-BOTOȘANI

The report deals with the animal bones recovered during the seasons of excavation of 1970—1972. The sample consists of 790 determined specimens from 17 mammal species: cattle (ox, auroch and bison), pig and wild boar, red deer, sheep and goat, roe deer, dog, lynx and bear: horse, wolf, fox, badger and beaver are represented by one specimen each.

Two main observations are worth to be mentioned:

1) that the cattle in the area of the Cucuteni culture were probably fatter than contemporary cattle in the Romanian Plain. This assumption is based on the larger transverse diameters of the fore-limb bones.

2) that the sheep : goat ratio is 1 : 1, a rare figure in the Neo-Eneolithic of Romania, where sheep are usually more frequent. Over half of these animals were killed when being 2—4 years old.

An attempt has been made to calculate the meat yield, according to the age and sex of every animal (graph C).

EXPLANATION OF THE FIGURE

Fig. 1. Drăgușeni-Botoșani. Relative frequency among the species/group of species according to: A. Minimum number of individuals; B. Number of specimens; C. Meat-yield.